

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI**

**FARG‘ONA DAVLAT
UNIVERSITETI
FILOLOGIYA FAKULTETI**

**FILOLOGIYA TA‘LIMI
MASALALARI:
MUAMMO VA UNING
INNOVATSION YECHIMLARI**
MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN
MATERIALLARI TO‘PLAMI

I-QISM

**OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI
FILOLOGIYA FAKULTETI**

**“FILOLOGIYA TA'LIMI MASALALARI: MUAMMO VA UNING YECHIMLARI”
MAVZUSIDAGI XALQARO-AMAIL ANJUMAN MATERIALLARI TO'PLAMI**

I-QISM

2022-YIL 11-MAY

**“ВОПРОСЫ ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМНЫЕ
ВОПРОСЫ И ИХ ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ” СБОРНИК
МАТЕРИАЛОВ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

ЧАСТЬ I

11 МАЯ 2022 ГОДА

**“ISSUES OF PHILOLOGICAL EDUCATION: PROBLEM ISSUES AND
THEIR INNOVATIVE SOLUTIONS” COLLECTION OF MATERIALS OF THE
INTERNATIONAL CONFERENCE**

PART I

MAY 11, 2022

MURABBA'I MUSAJJA'GA DOIR NAZARIY QARASHLAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6582616>

*Rajabova M.B, BuxDU dotsenti
Ibragimova Nilufar, BuxDU talabasi*

Annotatsiya: Maqolada musammatlarning bir turi bo'lgan murabba' haqida fikr yuritiladi. Murabba' haqidagi nazariy ma'lumotlarga munosabat bildiriladi.

Kalit so'zlar: Ahmad Taroziy, musammat, murabba', saj', murabba'i musajja'.

Аннотация: В статье будет рассказано о мураббаъ, которое является разновидностью мусаммат. Реагировали на теоретические сведения о нём.

Ключевые слова: Ахмад Тарази, мусаммат, мураббаъ, саджъ, мураббаъи мусаджаъ.

Annotation: The article discusses murabba, a type of musammat. Theoretical information about murabba will be commented on.

Keywords: Ahmad Tarozi, musammat, murabba', saj', murabba'i musajja'.

Ma'lumki, murabba' musammatlarning bir turi bo'lib, uSharq mumtoz adabiyotning she'riy shakllaridan biridir. Uning shakllanishi bevosita xalq og'zaki ijodiyotiga borib taqaladi.

O'zbek mumtoz abiyotshunosligining ilk namunasi bo'lgan Ahmad Taroziyning "Funun ul- balog'a" asarida musammatlarning besh turi to'g'risida ma'lumotlar keltirib o'tilgan. Jumladan, asarda murabba' haqida quyidagi nazariy ma'lumot keltirilgan: **"Musammat besh turluk bo'lur: musammati murabba', musammati musaddas va musammati muxammas, musammati muashshar"** [1,54]. Shu o'rinda adabiyotshunos olimning musammatlarning murabba' turi haqidagi fikrlari ham e'tiborni tortadi. Olim murabba' haqida to'xtalar ekan, quyidagicha fikr bildirib o'tadi: **"... Ammo musammati murabba' aningtek bo'lurkim, she'rni to'rt qism qilurlar. Uch qismning oxirinda saj' rioyat qilubtur. To'rtinchi qismda qofiya keltururlar. Misoli bu:**

Ey orazi **rashk-i** qamar, zulfung g'amida har **sahar**

Chin- u Xo'tanda **mushk-i tar** oshufta-i shaydo bo'lur.

Dar lahza,ey mohi **Xo'tan**, bo'lsang xiromon dar **chaman**,

Faryodu nolish yuz **tuman** har go'shadin paydo bo'lur" [1, 54].

Yuqoridagi murabba'da "qamar", "sahar", " mushk-i tar" so'zlari ichki qofiyani tashkil qilgan, " shaydo" so'zi esa asosiy qofiya bo'lib kelgan. Olim ta'kidlagan murabba'ning bu turi g'azali musajja' shakliga o'xshaydi. Keyingi ikki misrada ham " Xo'tan", " chaman", " tuman" so'zlari xuddi shunday ichki qofiyani hosil qilgan. Ahmad Taroziyning murabba'i musajja'ga oid bildirgan fikrlarini mumtoz va zamonaviy adabiyotshunoslikdagi nazariy ma'lumotlar bilan qiyoslab o'rganishga harakat qildik.

Atoulloh Husayniyning "Badoye' us-sanoye'" asarida murabba'ga shunday ta'rif berilgan: "Avvalgi nav'i uldurkim, uch misrani bir qofiyada berib to'rtinchi misrani she'r o'zagini tashkil etgan o'zga qofiyada berurlar" [5, 72].

O'zbek mumtoz adabiyotidagi kichik lirik janrlar ustida tadqiqot olib borgan adabiyotshunos olim R.Orzibekov murabba'ning shu shakldagi she'rlardan farqli jihatlariga quyidagicha izoh beradi: "...murabba'larning klassik formasi ma'lum va yaxlit mazmunni ochishga mo'ljallangan bir qancha to'rtlik bandlarning birikishidan tashkil topganligi, musammatlarning boshqa xillariga xos qofiya tartibiga va vazn o'lchovlariga ega bo'lishi, g'azal, musammat, mustazodlardagi kabi oxirgi satrlarda shoir taxallusining ko'rsatilishi va hokazo bilan har bir to'rtligi o'zicha mustaqil sanalgan, har biri o'ziga xos qofiya tartibiga, vazn o'lchovlariga, mavzu doirasiga, poetik usullariga ega bo'lgan ruboiy, tuyuq, qit'a, dubaytiy va taronalardan farq qilib turadi" [2, 64].

Zamonaviy adabiyotshunoslikda "Murabba' (arab.to'rtlik) - she'rshunoslikda to'rt misradan iborat she'r deya tushuniladi. Murabba' so'zining asl ma'nosi geometrik shakl kvadratga to'g'ri keladi. Zamonaviy she'rshunoslikda murabba' deganda to'rt misradan iborat she'r tushuniladi. "Murabba" (arabcha – to'rtlik degani) har bandi to'rt misradan tashkil topgan she'riy shaklning nomi sanaladi. Bu badiiy san'at emas, balki she'r turlaridan biridir [3, 304].

Keltirilgan nazariy ma'lumotlarda Ahmad Taroziy ta'kidlagan "murabba'i musajja"ga xos fikrlar kuzatilmadi. Demak, Ahmad Taroziy "murabba'i musajja"ni murabba'ning bir turi sifatida sanagan. Ya'ni g'azalning g'azali musajja' turi bo'lgani kabi.

Ahmad Taroziyning "murabba'i musajja" bilan bog'liq qarashlari musammat va sa'jning o'zaro aloqadorligidan dalolat beradi. Fikrimizni Atoulloh Husaynining quyidagi fikrlari tasdiqlaydi: "Saj'ning musammatga ta'siri haqida Atoulloh Husayniy shunday yozadi: "Rashiddin Vatvot deptur: "Bu san'at andog' bo'lurkim, shoir bir baytni to'rt teng bo'lakka bo'lgay, uch bo'lagining oxirida saj' bergay va to'rtinchi bo'lakda qofiya keltirgay. Bu she'rni musajja' deb ham atalar" [5, 74].

Ogahiy musammatlarini o'rgangan olim G. Xolliyeva ham musammatlarning, jumladan, murabballarning sa'j bilan aloqadorligiga e'tibor qaratadi va Ogahiyning quyidagi murabba'siga munosabat bildiradi:

O'tibdur iltifoting orzusi birla oyu yil

Ko'zim giryon , tanim larzon, ko'ngil nolonu alkon til

Boqib ayni karamdin ushbuholimga tarahhum qil

Nigorim mehribonim mukrimat taxtida Sul-tonim!

Mazkur bandda shoir lirik qahramonning ruhiy iztirobini **ko'zim giryon, tanim larzon, ko'ngil nolonu alkon til** jumllalarida mavjud saj' san'ati orqali yorqin ifodalay olgan. Buni biz ichki qofiya deb ayta olmaymiz, balki nazmdagi saj'ning go'zal namunasi deb aytamiz. Sababi, yuqoridagi tartibga xos saj'lanish shu murabba'ning boshqa bandlarida uchramaydi [4, 41].

Adabiyotshunoslarning ta'kidicha, musammatlar janri xalq og'zaki ijodi ta'sirida, saj' qonuniyati asosida paydo bo'lganligini inobatga olsak, murabba'ning musajja'li turi ham shu ta'sir natijasida yuzaga kelgan. Murabba'ning bu turida ijod qilish g'azali musajja' singari murakkab bo'lganligi bois barcha ijodkorlarda kuzatilmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ahmad Taroziy. "Funun ul-balog'a" - T: Xazina, 1996.
2. Орзибеков Р. Лирикада кичик жанрлар. -Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1976.
3. Muhammadova Mahbuba. Nisoriyning " Muzakkiri ahbob" tazkirasida ayrim janr va badiiy san'atlar xususiyati", Karabük-2020.
4. Холлиева Г. Огаҳий-мусамматлари. Тошкент: "Мумтоз сўз", 2019. 41-бет.
5. Хусайний Атоулло Махмуд Бадоеъ ус- саноеъ. Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1981.
6. Ma'rifat R. Sayfi Saroyi g'azallari badiiyati //Conference Zone. – 2022. – С. 122-125.
7. Rajabova M. Алишер Навоийнинг Абдурахмон Жомийга бағишланган марсиялари //Центр Научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т.8.– №. 8.
8. Rajabova M. Алишер Навоийнинг нафси енгиш ғоясини мифологик жанг мотиви асосидат асвирлаш маҳорати //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
9. Rajabova M. Алишер Навоий ижодида арус тимсолининг бадий талқинлари //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
10. Садуллоевна Р. Қ. Рауф Парфи Ва Эркин Воҳидов шеърлари тадқиқи оид айрим кузатишлар //Бошқарув ва Этика Қоидалари онлайн илмий журналі. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 207-210
11. Qodirova R. ABDULLA ARIPOV'S WORK DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE IS INTERPRETED BY NUMAN RAKHIMJANOV //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ. (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.
- Rajabova M. НЕКОТОРЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ЗАГАДКАХ В РАБОТАХ АЛИШЕРА НАВАИ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
- Safarova H. BUXORO ADABIY MUHOTIDA MUSAMMAT (OKTAVALAR) SHAKLLANISHI (SAMANDAR VAHIDOV SHE'RLARI ASOSIDA) //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
- Rajabova M. АТОҒИ ЛИРИКАСИДА БАДИИЙ МАНОРАТ MASALASI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
- Amonova Z. The influence of the ideas of the hurufism sect on Nasimi's work // ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

Abdullayeva G.	ADABIY IZDOSHLIK VA O'ZIGA XOSLIK	248
Отаханова М.	ЧУСТИЙ ЛИРИКАСИДА ҚОФИЯ ЖИЛОЛАРИ	254
Ахмадҷонов П.	РЎЗГОР ВА ОСОРИ САЙФИДДИН МУҲАММАДИ ФАРҒОНӢ	258
Tuychiboyeva N.	BOLA RUHIYATIDA MIF VA METAFORA TALQINI. (CH.AYTMATOV ASARLARI MISOLIDA)	264
Олимжонов С.	ҚАҲРАМОН НУТҚИ – ХАРАКТЕР ЯРАТИШ ВОСИТАСИФИТИДА	268
Ne'matov A.	AHMAD YASSAVIY HIKMATLARIDA TUPROQ RAMZI	274
Абдуллаева Г.	ИСТИҚЛОЛ ЙИЛЛАРИДА ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР ҲАЁТИ ВА ИЖОДИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	277
Abdusalomova M.	ANVAR OBIDJON IJODIDA O'SMIR OBRAZINING YORITILISHI ("YALTIROQ TUGMA") QISSASI MISOLIDA	280
Shokirova R.	HO'JANAZAR HUVAYDO IJODIDA AHMAD YASSAVIY AN'ANALARI	285
Жўраев И.	МАИШИЙ МУАММОЛАР ИБТИДОСИ	290
Haydarova N.	"OQ KEMA" ASARIDAGI MIFIK TALQINLAR	294
Mirzakarimova X.	O'ZBEK MUMTOZ ADABIYOTIDA HIKMATNAVISLIK MAKTABINING SHAKLLANISHI	297
Mamiraliyev Q.	ISTIQLOL DAVRI O'ZBEK SHE'RIYATIDA JANRLAR MASALARI	302
Xasanova X., Ikromjonova G.	"DONISHMAND SIZIF" ROMANIDA AN'ANAVIY OBRAZNING NOAN'ANAVIY TALQINI	306
Xolmatov D.	OBRAZLAR TALQINIDA BADIY DETALNING O'RNI	312
Ergasheva Sh.	BADIY ASARLARDA AYOL OBRAZI	318
Эшанова З, Махмудова Д.	ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ В ИЗУЧЕНИИ ЛИРИКИ ИКБОЛА МИРЗО	322
Mahkamova Sh.	ADABIYOTDA OT OBRAZIDAGI QANOT DETALI	328
Davronova M.	ODIL YOQUBOV QISSALARIDA TASVIR VA TALQIN VOSITALARI ("QAYDASAN, MORIKO?" QISSASI MISOLIDA)	333
Mirzagaliyeva U.	HIKOYANAVIS YOZUVCHI	337
Мўминова Т.	ЭРКИН АЪЗАМ ҚИССАЛАРИДА БАДИЙ ТАСВИР	341
Abdurahimova M.	NABI JALOLIDDIN IJODIDA PSIXOFIZIOLOGIK VOSITALARNING O'RNI	345
Мухамедова М.	ПОРТРЕТ – ОБРАЗ ЯРАТИШНИНГ МУҲИМ ВОСИТАСИ	350
Tojaliyeva N.	"JUDOLIK DIYORI" ROMANIDA TABIAT TASVIRI	353
Uralova D.	ULUG'BEK HAMDAM HIKOYALARIDA RAMZIY OBRAZLAR OLAMI	358
Boqixonova M.	IQTIDORLI O'QUVCHILARGA ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATINING O'ZIGA XOS USULLARINI TUSHUNTIRISH	363
Абдуллаева В.	XX АСР ЎЗБЕК АДАБИЁТИДА МАРДИКОРЛИККА ОЛИШ ПОЭЗИЯСИ ҲАҚИДА	368
Boqiyeva G.	SAN'ATKOR (XONANDA, SOZANDA) OBRAZINING GENEZISI	373
Sayidolimov J.	SHARQ AGIOGRAFIYASI VA FARIDUDDIN ATTORNING O'RNI	378
Ibragimova N.	MURABBA'I MUSAJJA'GA DOIR NAZARIY QARASHLAR	383
Қаюмова М.	ДАНИЕЛ ДЕФОНИНГ "РОБИНЗОН КРУЗО" АСАРИДА НУТҚ ВА УСЛУБ МУАММОСИ	386